Łódź, 16.04.2022 r.

Prof. dr hab. Jan Jeżak
Katedra Strategii
i Zarządzania Wartością Przedsiębiorstwa
Uniwersytet Łódzki

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra Wojciecha Dereszewskiego pt.
„Znaczenie gminnej administracji samorządowej w kreowaniu przedsiębiorczości gospodarczej"
(przygotowanej pod kier. nauk. dr hab. Renaty Marks-Bielskiej, prof. UWM)

1. Ocena zasadności tematu rozprawy

W pełni podzielam pogląd Autora rozprawy, że przedsiębiorczość jako podstawa rozwoju społeczno-gospodarczego kraju wymaga między innymi efektywnego wsparcia zarówno ze strony administracji centralnej, jak również ze strony administracji regionalnej oraz lokalnej. Takie stanowisko wobec fenomenu przedsiębiorczości jest zresztą powszechnie artykułowane w krajowej literaturze przedmiotu oraz w niezwykle bogatej literaturze zagranicznej.

Cechą wyróżniającą recenzowaną rozprawę jest jednak to, że jest ona skoncentrowana na badaniu uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości na poziomie władzy lokalnej, tej najbliższej przedsiębiorcy. Niezależnie od charakteru gminy – gmina wiejska, miejska czy też miejsko-wiejska – relacje przedsiębiorców z gminnymi władzami oraz z gminną administracją są bezspornie kluczowym czynnikiem kreującym lokalną przedsiębiorczość gospodarczą. Wybór tematu rozprawy trzeba zatem uznać za trafny z punktu widzenia wzbogacenia naszej wiedzy teoretycznej oraz praktycznej w zakresie rozwoju przedsiębiorczości jako podstawowego czynnika wzrostu zamożności społeczeństwa. Przesłanką uzasadniającą ten wybór jest również to, że dotychczasowe krajowe badania w tym zakresie miały charakter wycinkowy, czyli skupiały się na jednym z wybranych zagadnień w ramach tej szerokiej

problematyki, jak np. aktywność lokalnych władz samorządowych w procesie pozyskiwania kapitału zagranicznego, sprawność instytucjonalna gmin w procesie ich rozwoju społeczno-gospodarczego czy ocena lokalnego potencjału innowacyjności. Można zatem mówić o pewnym niedostatku krajowych badań nad uwarunkowaniami rozwoju przedsiębiorczości w gminach o podejściu szerszym, ujmującym tę problematykę bardziej całościowo.

2. Ocena zastosowanej koncepcji badawczej – cele, pytania i hipotezy badawcze oraz metodyka przeprowadzonych badań

Głównym celem recenzowanej rozprawy była – jak pisze Autor – identyfikacja i ocena uwarunkowań wspierających przez władze gminne powstawanie i rozwój podmiotów gospodarczych. Dla zrealizowania tak określonego celu wyszczególniono pięć pytań badawczych:

- Jakie czynniki stymulują tworzenie i rozwój przedsiębiorstw?
- Jakie działania ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości podejmują samorządy gminne?
- Czy występują różnice w postrzeganiu oddziaływania narzędzi wspierających działalność gospodarczą przez przedsiębiorców oraz przez władze gminy?
- Jakie bariery towarzyszą powstawaniu i rozwojowi przedsiębiorstw na szczeblu gminy?
- Które z czynników utrudniających powstawanie i rozwój przedsiębiorstw na terenie gminy są najważniejsze?

A następnie postawiono dwie równorzędne hipotezy badawcze:

H1. Narzędzia stosowane przez gminne władze samorządowe w procesie wspierania działalności gospodarczej są oceniane przez przedsiębiorców jako mało skuteczne.

H2. Występują różnice pomiędzy lokalnymi władzami samorządowymi a przedsiębiorcami w hierarchizacji ważności poszczególnych barier towarzyszących prowadzeniu działalności gospodarczej na terenie gminy.

W procesie realizowania głównego celu rozprawy, czyli poszukiwania odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze oraz weryfikowania postawionych hipotez, wykorzystano następujące metody badawcze:

- krytyczny przegląd literatury krajowej i zagranicznej z zakresu problematyki rozwoju przedsiębiorczości oraz rozwoju lokalnego,

- analiza dostępnych danych statystycznych (dane wtórne),
- badania ankietowe wśród przedsiębiorców województwa warmińsko-mazurskiego oraz wśród gminnych władz samorządowych tegoż województwa (dane pierwotne).

Studia literaturowe miały charakter interdyscyplinarny i obejmowały swoim zakresem prace z takich subdyscyplin, jak teoria przedsiębiorczości, podstawy rozwoju lokalnego oraz ekonomia instytucjonalna. Natomiast bazę empiryczną rozprawy zbudowano na podstawie danych pochodzących z zasobów GUS-u oraz danych pierwotnych pozyskanych w rezultacie badań ankietowych wśród dwóch wyżej wspomnianych grup respondentów, czyli przedsiębiorców oraz przedstawicieli samorządów gminnych. Takie podejście do badań ankietowych wyniknęło z potrzeby poznania oraz porównania opinii na temat uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości, zarówno ze strony jednostek odpowiedzialnych za tworzenie tych uwarunkowań, jak również jednostek realizujących działalność gospodarczą w tych uwarunkowaniach.

Badania właściwe, poprzedzone badaniami pilotażowymi, przeprowadzono w 2018 r. równolegle w obydwu zbiorowościach. Wypełniony kwestionariusz ankiety skierowanej do wszystkich 116 gmin funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim udało się uzyskać przy 100% zwrotności. Natomiast w odniesieniu do zbiorowości przedsiębiorstw dla zapewnienia reprezentatywności próby badawczej zdecydowano się na dobór losowy w oparciu o standardową procedurę tzw. losowania prostego. Kwestionariusz ankiety wysłano do 2131 wylosowanych przedsiębiorstw. Kwestionariusze wypełniło 471 przedsiębiorstw.

W ocenie trafności narzędzi stymulujących podejmowanie oraz rozwój działalności gospodarczej posłużono się skalą od 1 do 4 (hipoteza H1). Natomiast przy ocenie wpływu poszczególnych barier utrudniających prowadzenie działalności na terenie gminy (hipoteza H2) zastosowano tzw. wskaźnik ważności każdej z barier. Z kolei w celu potwierdzenia zależności pomiędzy wyróżnionymi zmiennymi posłużono się nieparametrycznym testem chi-kwadrat Pearsona przyjmując poziom istotności =0,05. Wreszcie, przy ocenie struktury zależności między zmiennymi, określonymi jako bariery prowadzenia działalności gospodarczej, zastosowano analizę korespondencji, której celem jest zaprezentowanie analizowanego zbioru punktów w przestrzeni trójwymiarowej, po uprzednim wyznaczeniu tzw. przeciętnego profilu wierszowego oraz kolumnowego.

Podsumowując tę część recenzji stwierdzam, że zaprojektowana przez Autora i zastosowana w rozprawie koncepcja badawcza – jest moim zdaniem – właściwa z punktu

widzenia celów rozprawy (spełniająca zasadę odpowiedniości), a równocześnie jest ona koncepcją ambitną, wykorzystującą różne metody i techniki badawcze, głównie o charakterze ilościowym. Zastosowano zatem zasadę triangulacji metod, ale także źródeł pozyskiwania danych oraz sposobów ich przetwarzania. Należy również podkreślić złożoność wybranej materii badawczej, nie zawsze kwantyfikowalnej.

3. Struktura i treść rozprawy – elementy oceny merytorycznej oraz ważniejsze uwagi szczegółowe

Proces realizowania celu rozprawy oraz weryfikacji przyjętych hipotez podzielono – zgodnie z przyjętym standardem dla tego typu prac – na dwa etapy, czyli etap studiów literaturowych oraz etap badań empirycznych. Rezultatem przeprowadzonych studiów literaturowych są dwa rozdziały: drugi i trzeci. Rozdział pierwszy ma charakter metodologiczny. Natomiast rozdziały czwarty i piąty stanowią część empiryczną rozprawy. Całość rozprawy liczy łącznie z bibliografią (302 pozycje) oraz spisem tabel i rysunków 204 strony.

Treść poszczególnych rozdziałów przedstawia się następująco. W rozdziale pierwszym pt. „Założenia metodyczne badan" starano się ukazać rangę i specyfikę tematu rozprawy, określono jej cel, sformułowano pięć pytań badawczych oraz dwie hipotezy wymienione w pkt. 2 niniejszej recenzji. Scharakteryzowano również przyjętą metodykę badań, wyszczególniając przy tym powody dla których zastosowano takie, a nie inne metody i techniki badawcze.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Przedsiębiorczość jako element rozwoju społeczno-gospodarczego" przedstawiono toczącą się w literaturze krajowej i zagranicznej dyskusję wokół istoty przedsiębiorczości oraz pojęć przedsiębiorca i przedsiębiorstwo. Zestawiono elementy poszczególnych teorii przedsiębiorstwa, opisano fazy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz scharakteryzowano szczególną rolę przedsiębiorczości i przedsiębiorstw w rozwoju lokalnym. W rozdziale trzecim pt. „Rola samorządu terytorialnego w kształtowaniu polityki rozwoju społeczno-gospodarczego i kreowaniu warunków do rozwoju przedsiębiorczości" skupiono się na teoretycznych podstawach rozwoju lokalnego, roli i funkcjach gminy w systemie samorządu terytorialnego oraz instrumentach wspierania lokalnego rozwoju gospodarczego przez gminy. Wskazano między innymi na umiejętność planowania strategicznego, w tym miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego oraz wzmacnianie innych endogennych czynników rozwoju, takich jak: decyzje i pozwolenia

administracyjne ułatwiające podejmowanie działań gospodarczych, okresowe zwolnienia z opłat i podatków lokalnych, doradztwo i szkolenia oferowane potencjalnym przedsiębiorcom oraz działania informacyjno-promocyjne.

Z kolei w rozdziale czwartym, otwierającym część empiryczną rozprawy, zatytułowanym „Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w gminach województwa warmińsko-mazurskiego", scharakteryzowano sytuację społeczno-gospodarczą analizowanego województwa, w tym strukturę jego gospodarki, poziom dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich oraz liczbę i strukturę ludności w województwie warmińsko-mazurskim wg grup wiekowych.

Przeprowadzono również analizę poziomu rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych gminach województwa w latach 2011-2020, wykorzystując w tym celu między innymi tzw. wskaźnik przedsiębiorczości oraz wskaźnik potencjału inwestycyjnego. Wskaźniki te wykazały najniższy w skali kraju poziom przedsiębiorczości. W końcowej części rozdziału starano się zdiagnozować przyczyny niskiego poziomu rozwoju przedsiębiorczości w regionie (uwarunkowania historyczne, administracyjne oraz infrastrukturalne). Wreszcie, w rozdziale piątym „Przedsiębiorczość gospodarcza w świetle wyników własnych badań empirycznych" zaprezentowano rezultaty tych badań przeprowadzonych wśród 471 wybranych losowo przedsiębiorstw oraz wśród 116 ankietowanych gmin.

W wyniku przeprowadzonych badań okazało się, że zdaniem przedsiębiorców kluczowymi czynnikami pobudzającymi przedsiębiorczość w gminach województwa warmińsko-mazurskiego jest współpraca z gminnymi władzami samorządowymi oraz kondycja finansowa danej gminy. Bardzo skutecznymi narzędziami wspierania działalności gospodarczej są też – w opinii przedsiębiorców – takie rozwiązania, jak sprawna obsługa przedsiębiorców w urzędzie gminy, ulgi i zwolnienia podatkowe oraz poprawa infrastruktury technicznej gminy. Jako zjawisko bardzo pozytywne należy ocenić opinie zdecydowanej większości przedstawicieli badanych gmin, którzy uznali prowadzenie wielokierunkowej polityki wspierania przedsiębiorczości jako swój priorytet, w tym między innymi poprawę standardów obsługi inwestorów, poprawę infrastruktury technicznej, tworzenie związków i stowarzyszeń gmin na poziomie ponadlokalnym, tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości oraz podejmowanie bardziej efektywnej współpracy z administracją publiczną wyższego szczebla i agencjami rządowymi.

Równocześnie badani przedsiębiorcy oraz badane gminy wyraziły zbieżne opinie w odniesieniu do czynników ograniczających przedsiębiorczość. Są to wysokie koszty pracy, obowiązujący system podatkowy, biurokracja, odległość od głównych szlaków komunikacyjnych, stan infrastruktury drogowej oraz ograniczone możliwości konsumpcyjne lokalnych społeczności, wynikające z relatywnie niskich dochodów ludności województwa warmińsko-mazurskiego.

Dokonując oceny dokonań Autora w strukturze i treści rozprawy trzeba podkreślić, że część teoretyczna rozprawy, czyli rozdziały drugi i trzeci, to wnikliwy i wartościowy poznawczo opis podstaw rozwoju przedsiębiorczości oraz roli samorządu lokalnego w kształtowaniu odpowiednich warunków prawnych, organizacyjnych, ekonomicznych oraz infrastrukturalnych dla pobudzania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Połączenie tych dwóch obszarów wiedzy o wzajemnych współzależnościach jest niezbyt częstym zabiegiem koncepcyjnym w literaturze krajowej. Dodatkowym atutem zastosowanej struktury jest podjęta w rozprawie – moim zdaniem – udana próba całościowego ujęcia tych współzależności, co podnosi nie tylko wartość poznawczą, ale także wartość aplikacyjną rozprawy.

Wysoko oceniam również, a może nawet w szczególności, część empiryczną rozprawy – rozdziały czwarty i piąty oraz podsumowanie i wnioski. Tworzy ona – w moim przekonaniu – solidną oraz wewnętrznie spójną podstawę dla bardziej dynamicznego rozwoju przedsiębiorczości lokalnej w województwie warmińsko-mazurskim.

Muszę jednak dodać, że struktura rozprawy zyskałaby na przejrzystości, gdyby proces realizacji celu rozprawy rozpoczęto od przedstawienia podstaw teoretycznych, tak jak to się czyni w większości rozpraw doktorskich. Cele i hipotezy badawcze wynikają bowiem w pierwszym rzędzie z przeprowadzonych studiów literaturowych, a rozdział metodologiczny (jako rozwiązanie jak najbardziej zasadne) powinien poprzedzać bezpośrednio część empiryczną rozprawy.

4. Konkluzja

Reasumując stwierdzam, że cel główny rozprawy Autor osiągnął dzięki dobrej znajomości przedmiotu swych rozważań, ich kompleksowości i przejrzystości, łatwości poruszania się po obszernej, interdyscyplinarnej literaturze oraz dzięki solidnej oraz wyjątkowo pracochłonnej części empirycznej.

Recenzowana rozprawa posiada – moim zdaniem wyraźne walory poznawcze, metodyczne oraz aplikacyjne, a przy tym jest nienaganna pod względem warsztatowym.

Biorąc pod uwagę wysoki poziom merytoryczny i warsztatowy recenzowanej rozprawy oraz zawarty w niej oryginalny wkład Autora w rozwój ekonomii i finansów stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Wojciecha Dereszewskiego w pełni odpowiada wymogom ustawy o stopniach i tytule naukowym i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

